

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม SUSTAINABLE DEVELOPMENT BASED ON THE CONCEPT OF SOCIAL INCLU

ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี*

Tipparin Panyamee *

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

Rajamangala University of Technology Isan Khon Kaen Campus

Email: tipparin.pa@rmuti.ac.th

Received 3 May 2024

Revised 9 May 2024

Accepted 30 May 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์แนวคิด พัฒนาการ และความเชื่อมโยงระหว่างความครอบคลุมทางสังคมกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ประชาคมโลกตั้งเป้าบรรลุภายในปี พ.ศ. 2573 การศึกษาใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรม เอกสารวิชาการ และรายงานจากองค์การระหว่างประเทศ เพื่อสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากการมุ่งเน้นเพียงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอดีต สู่การให้ความสำคัญกับมิติมนุษย์และความเท่าเทียม ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมมีวิวัฒนาการมาจากความพยายามแก้ปัญหาการกีดกันทางสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงลบที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและการแบ่งแยก ในขณะที่ความครอบคลุมทางสังคมเป็นแนวคิดเชิงบวกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนในสังคมควรมีสื่อและโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม โดยไม่ถูกแบ่งแยกด้วยปัจจัยด้านเพศ อายุ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ หรือสถานะทางเศรษฐกิจ องค์ประกอบสำคัญของแนวคิดนี้ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ สิทธิพลเมือง การเข้าถึงตลาดแรงงาน การได้รับบริการทางสังคมและสาธารณสุข และ การมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ การศึกษายังชี้ให้เห็นว่าความครอบคลุมทางสังคมมีความสอดคล้องอย่างใกล้ชิดกับหลักการ "การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง" ของสหประชาชาติ ซึ่งมุ่งเน้นการลดความเปราะบางและจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ ข้อมูลจากบทความนี้จะกลายเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ และวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งสร้างโอกาสและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนาที่ยั่งยืน ความครอบคลุมทางสังคม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This academic article explores the conceptual framework of social inclusion, a fundamental pillar of sustainable development. The primary objectives are to synthesize and analyze the evolution of social inclusion concepts and their critical linkage to the Sustainable Development Goals (SDGs), which the global community aims to achieve by 2030. Utilizing a methodology based on an extensive literature review of academic documents and reports from international organizations, this study reflects a significant paradigm shift—moving from a traditional focus on natural resource conservation toward a more holistic emphasis on human dimensions and social equity. The findings reveal that the concept of social inclusion has evolved as a direct response to social exclusion, a negative phenomenon that exacerbates inequality and segregation. In contrast, social inclusion serves as a proactive, positive construct rooted in the principle that all members of society must have equitable access to rights, opportunities, and resources. This access should be guaranteed regardless of gender, age, disability, ethnicity, or socioeconomic status. The study identifies four core dimensions of social inclusion: civil rights, labor market integration, access to social services and infrastructure, and the cultivation of strong social networks. Furthermore, the research highlights that social inclusion is intrinsically aligned with the United Nations' guiding principle of "Leaving No One Behind," which focuses on reducing vulnerability and eliminating all forms of discrimination. The insights provided in this article serve as a valuable conceptual framework for scholars and government agencies. It offers a strategic foundation for formulating public policies and developmental agendas aimed at fostering genuine social justice and creating equal opportunities within the modern societal landscape.

Keywords: Sustainable Development, Social Inclusion, Sustainable Development Goals

1. บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ทวีโลกต่างเริ่มให้ความสำคัญการพัฒนายั่งยืนภายใต้ยุคแห่งการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ผู้คนในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการสนทนาผ่าน Social Media มากกว่าการได้พบหน้ากันในชีวิตจริง มีวิถีชีวิตมุ่งเน้นการบริโภคนิยมสูงขึ้นซึ่งอาจเกิดจากการรับสื่อต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นจากอดีตที่เป็นยุคแห่งอนาล็อก ณ ปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคดิจิทัล ซึ่งการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์การใช้

ทรัพยากรเกินตัว กล่าวคือ โลกใบนี้ที่มีคนอาศัยอยู่มากกว่า 7,400 ล้านคน ได้ใช้ทรัพยากรมากกว่าที่ธรรมชาติจะผลิตได้ทัน 1.5 เท่า ใน 1 ปี แสดงถึงว่า เราต้องการโลกอีก 1.5 ใบ เพื่อรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น (ปริยานุช ธรรมปิยา และผานิต เกิดโชคชัย, 2562, น. 14)

ด้วยเหตุข้างต้นได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาขึ้น โดยทั่วโลกมุ่งเป้าไปสู่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีองค์การระดับโลกเป็นผู้ให้การสนับสนุนแนวคิดนี้ อาทิ สถาบันโลก (Earth Institute) โดยผู้อำนวยการ Jeffrey D. Sachs ได้กล่าวว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดหลักในยุคของเรา เป็นทั้งหนทางที่จะเข้าใจโลก และเป็นทั้งวิธีการที่จะแก้ปัญหาในระดับโลกด้วย” ทั้งยังได้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนประสบความสำเร็จ (Sachs et al., 2019) รวมไปถึงองค์การสหประชาชาติ (United Nations) หรือ UN ที่ได้พยายามผลักดันแนวคิดการพัฒนายั่งยืนตั้งแต่ในช่วงปี 2015 ที่เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งเป็นความร่วมมือให้ทั่วโลกแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญ มีกรอบเวลา 15 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 – 2015 และในปี 2015 UN ได้เสนอวาระการพัฒนา 2030 ขึ้นในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2564)

เป้าหมายการพัฒนาระดับโลกหลังปี 2015 มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ครอบคลุมช่วงระยะเวลาที่ต้องบรรลุภายใน 15 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 ไปจนถึงปี ค.ศ. 2030 เป็นทิศทางการพัฒนาที่ทุกประเทศที่ต้องดำเนินการร่วมกัน (SDG Move Team, 2023)

ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงได้ถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญของยุค ทั้งยังเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง มีองค์ประกอบสำคัญในประเด็นความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนายั่งยืน

แนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ถือเป็นแนวคิดยุคใหม่ที่สะท้อนบทบาทของ “การรวมกัน” มากกว่า “การแยกกัน” ดังนั้นในบทความนี้จะมุ่งเน้นนำเสนอแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ตั้งแต่การเกิดขึ้น พัฒนาการ รวมไปถึงการพัฒนายั่งยืนภายใต้แนวคิดความครอบคลุมทางสังคม โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดเชิงบวกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนในสังคมไม่ถูกมองข้ามและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีประชาชนกลุ่มใดถูกทิ้งไว้ข้างหลังโดยไม่มีใครช่วยเหลือดูแล ความครอบคลุมทางสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการกินดีอยู่ดี (Well-Being) และมีหลักการสำคัญคือ ความครอบคลุมทางสังคมจะประสบความสำเร็จได้เมื่อประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรเป็นสำคัญ ทั้งยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2553) โดยบทความนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน คือ 1) บทนำ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน 3) พัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม 4) การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม 5) การนำไปใช้ประโยชน์ 6) สรุป

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน

การถือกำเนิดขึ้นของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องกล่าวย้อนไปถึงช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งมีนักทฤษฎีสายเศรษฐศาสตร์คนสำคัญ คือ อัดัม สมิท (Adam Smith) ได้ชี้ถึงประเด็นต่าง ๆ ของการพัฒนา ต่อมาในศตวรรษที่ 19 คาร์ล มาร์ก (Karl Marx) และนักเศรษฐศาสตร์สาย Classic ได้แก่ Malthus, Ricardo and Mill ได้ถกเถียงกันเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน และในเวลาต่อมานักเศรษฐศาสตร์สาย Neo – Classic เน้นย้ำถึงความสำคัญของอากาศที่บริสุทธิ์ น้ำ และทรัพยากรหมุนเวียน (ฟอสซิล แร่) ซึ่งการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังที่กล่าวมาได้ทำให้พบว่า ในอดีตการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกนำมาใช้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ทำให้ในปี 1980 ได้บรรจุอยู่ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติของสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), 1980)

แม้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกี่ยวข้องในทางทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น แต่ในทางกลับกันการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจก็เติบโตควบคู่กันไปด้วย ซึ่งเห็นได้จากการบริโภคนิยมที่สูงขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่ไม่เพียงพอและมีมลพิษ เพิ่มความเจ็บป่วยและยากจนให้กับประชากร พร้อมกับเกิดความไม่สมดุลระหว่างพัฒนามนุษย์และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดสถานการณ์ที่เป็นมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่ง การขยายตัวของชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ดังนั้นในช่วงปี 1968 จึงได้เกิดการรวมตัวของนักวิทยาศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ในประเทศที่พัฒนาแล้วพยายามปรับปรุง พื้นฟู เศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศของประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่ยังไม่พัฒนา ซึ่งถือเป็นความท้าทายสำคัญของมนุษยชาติภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก รวมไปถึงการเติบโตของจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะในวัยสูงอายุ (Hickey & Du Toit, 2007)

เมื่อได้เกิดความท้าทายแห่งการพัฒนาขึ้นมององค์กรและสถาบันต่าง ๆ ทั่วโลกจึงได้ให้ความสำคัญกับการสร้างแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การที่สำคัญที่สุดคือ องค์การสหประชาชาติ หรือ UN มีการศึกษาของ Tomislav Klarin (2018) ที่ได้นำเสนอภาพรวมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น โดยในช่วงปี 1969 - 1979 ได้เน้นย้ำการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และมีการจัดประชุมทั้งในยุโรปและเอเชีย ต่อมาในปี 1981 - 1987 ก็ยังคงเน้นการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แต่ยังเพิ่มเติมเกี่ยวกับมาตรการการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา ต่อมาในปี 1990 - 1997 ได้กลับมาเน้นย้ำการพัฒนาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และในช่วงปี 2000 - 2015 ได้เน้นย้ำเกี่ยวกับการติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและได้เกิดปฏิญญาสหประชาชาติโดยมีเป้าหมายสหประชาชาติซึ่งควรบรรลุในปี 2030 ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปี	กิจกรรม	คำอธิบายโดยย่อ
1969	UN เผยแพร่รายงานเรื่องสิ่งแวดล้อม	นักวิทยาศาสตร์กว่า 2,000 คน มีส่วนร่วมในรายงานนี้ เพื่อให้หลุดพ้นจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทั่วโลก
1972	UN และ UNDP ได้มีการจัดประชุมครั้งแรกในเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ เมืองสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน	การประชุมอยู่ภายใต้สโลแกน Only One Earth ซึ่งเป็นคำประกาศและแผนปฏิบัติการสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีการตีพิมพ์เรื่องนี้ด้วยเกิดขึ้น
1979	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 1 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	มุ่งเน้นการสร้างงานวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการติดตามโครงการ
1981	การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยประเทศด้อยพัฒนาครั้งแรก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	รายงานพร้อมแนวทางและมาตรการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา
1990	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 2 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	การพัฒนาเพิ่มเติมของโครงการวิจัยและติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสร้างระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับโลก
2000	UN เผยแพร่ปฏิญญาแห่งสหัสวรรษ	การพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDG) ที่มีเป้าหมาย 8 ประการ กำหนดภายในปี 2015
2009	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 3 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	การพัฒนาเพิ่มเติมของระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อคาดการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันที่
2012	การประชุมสหประชาชาติปี 2012 ที่ริโอ +20 เมืองรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล	มีรายงานเกี่ยวกับอนาคตที่เราต้องการต่ออายุที่เคยประชุมที่ ริโอเดจาเนโร ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสนับสนุนประเด็นของเศรษฐกิจสีเขียวทั่วโลก
2015	การประชุมสุดยอดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติประจำปี 2015	มีการเผยแพร่วาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติปี 2030 โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ 17 ข้อซึ่งควรบรรลุภายในปี 2573

ที่มา: Tomislav Klarin (2018)

ในปี 2015 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญของโลกในยุคปัจจุบันที่ได้เกิดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development หรือ UNCSDD) มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) และได้รับรองเอกสารผลลัพธ์ที่เรียกว่า อนาคตที่เราต้องการ (The future we want) (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, 2556) หลักการพื้นฐานของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย มีแนวคิดหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย การพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาที่เป็นสากล (Universal Development) การพัฒนาที่เน้นที่ระดับท้องถิ่น (Locally Focused Development) และการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี (Technology-driven Development)

แนวคิดหลักดังกล่าวได้มีการปรับเปลี่ยนจากการเน้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศเป็นหลักมาเพิ่มการพัฒนาและให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเปราะบางให้สามารถเข้าถึงประโยชน์จากการพัฒนาได้อีกด้วย พร้อมทั้งยังได้สร้างเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 เป้าหมาย ได้แก่ 1) ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกพื้นที่ 2) ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับของหลักโภชนาการ 3) สร้างหลักประกันว่าทุกคนจะมีชีวิตที่ดีทั้งสุขภาพและได้รับการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคน 4) สร้างหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง มุ่งดำเนินการเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มบทบาทของผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคน 6) สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน 7) สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา 8) ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน มีการจ้างงานเต็มที่ มีผลผลิตภาพ และการมีงานที่รองรับอย่างเหมาะสมสำหรับทุกคน 9) สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม 10) ลดความไม่เสมอภาคทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ 11) ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัยอย่างครอบคลุม และมีภูมิทัศน์อย่างยั่งยืน 12) สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน 13) ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น 14) อนุรักษ์และมีการใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน 15) ปกป้อง ช่วยฟื้นฟู และสนับสนุนให้มีการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน 16) ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ 17) เสริมความเข้มแข็งให้กับกลไกการดำเนินงานและฟื้นฟู ร่วมหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ชล บุนนาค และคณะ, 2562)

นอกจากนั้นยังมีหลักการสำคัญที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Leave No One Behind-LNOB) ซึ่งถือเป็นคำมั่นสัญญาของประเทศสมาชิกในกลุ่มสหประชาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) อีกด้วย

3. พัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นในประเด็นการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (LNOB) ได้สะท้อนให้เห็นว่าโลกใบนี้คือหนึ่งเดียวกัน ไม่มีผู้ใดหรือคนกลุ่มใดต้องถูกกีดกันออกจากสังคมกระแสหลักในทุกมิติ ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งผู้เขียนได้อธิบายพัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม ได้ดังนี้

3.1 การกีดกันทางสังคม

คำว่า ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) มีรากฐานสำคัญเชื่อมโยงกับแนวคิดการกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) อย่างแยกกันไม่ออก การนิยามถึงคำว่า Social Exclusion มีความเชื่อว่าอาจจะเกิดขึ้นในช่วง 500 ปีก่อนคริสตศักราช ซึ่งอยู่ในยุคที่ชาว Athens ทำพิธีออสตราคิสมอส Ostrakismos ด้วยการใส่ดินเหนียวออสตราคา (Ostraca) ในการเขียนชื่อบุคคลที่ต้องการขับออกหรือเนรเทศออกจากกลุ่มเป็นระยะเวลา 10 ปี การเกิดพิธีดังกล่าวขึ้นทำให้เกิดรากศัพท์ของคำว่า Ostracism ที่ใช้ในปัจจุบันซึ่งมีความหมายว่า การถูกเพิกเฉย การถูกปฏิเสธ การถูกมองข้าม ในเวลาต่อมาเกิดการนิยามศัพท์เกี่ยวกับการถูกกีดกันทางสังคมโดยใช้ศัพท์อื่น ๆ ขึ้นมา และมีนิยามของคำว่า Social Exclusion ที่มีความหมายคล้ายคลึงกันกับ Ostracism นั่นคือ การถูกแยกไปจากกลุ่ม การถูกให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยบุคคลนั้นอาจจะทราบสาเหตุหรือไม่ทราบสาเหตุที่ถูกกระทำก็ได้ หรือแม้แต่การแสดงออกด้วยการกระทำใดก็ตามของบุคคลที่ไม่อยากจะมีปฏิสัมพันธ์ด้วย (Williams, 2007)

ต่อมาในช่วงปี 1960s ได้เกิดการถกเถียงถึงการนิยามความหมายและได้ปรากฏอย่างเด่นชัดช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 โดยผู้มีแนวคิดอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal Ideology) และปัจเจกนิยม (Individualism) ได้นิยามความหมายที่กว้างขึ้นเพื่อให้แสดงถึงบริบททางสังคมที่หลากหลาย (Silver, 1994) ต่อมาในปี 1974 ประเทศฝรั่งเศสได้นำแนวคิดการกีดกันทางสังคมมาใช้กำหนดนโยบายและวิเคราะห์นโยบายทางสังคม โดยแนวคิดนี้เน้นศึกษากลุ่มคนที่ถูกละทิ้งจากระบบประกันสังคม ได้แก่ ผู้พิการ ผู้ป่วยทางจิต และเด็ก ๆ ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ (ชัยพร พิบูลศิริ, 2551) และในช่วงปี 1990s แนวคิดนี้ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นและถูกกำหนดให้อยู่ในนโยบายของสหภาพยุโรปและได้เกิดการให้คำนิยามที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น (Levitas, 2005) ต่อมาในช่วงปี 2002 มีการขยายถึงความหมายของการกีดกันทางสังคมขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบของการระเบิดของเศรษฐกิจโลกใหม่พร้อมกับอยู่ท่ามกลางแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal) ซึ่งจุดนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำการค้าเสรีของโลกและการรวมเป็นตลาดเดียว (Beall, 2002) อย่างไรก็ตามนักวิจัยยังคงสนับสนุนการกีดกันทางสังคมบนรากฐานเกี่ยวกับความยากจนเป็นสำคัญ (Levitas, 2005)

ต่อมาองค์การระดับโลกโดยสหภาพยุโรป (European Union (EU)) นำแนวคิดการกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) มาเป็นแนวคิดหลักในนโยบายทางสังคม ดังในช่วงปี 2000s ประเทศอังกฤษได้พยายามกำหนดรูปแบบของการกีดกันทางสังคมโดยคณะรัฐบาล (Unit & Britain, 2001) ทั้งยังมีการใช้ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) หรือปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) อาทิ การมีรายได้ต่ำ, ไม่มีทักษะแรงงาน, สุขภาพที่ทรุดโทรม, การอพยพ, ระดับการศึกษาต่ำ, การออกจากโรงเรียนกลางคัน, ความไม่เท่าเทียมทางเพศ, อาชญากรรมและการเหยียดเชื้อชาติ, ผู้มีอายุมาก, การติดสารเสพติด, การติดสุรา, และสุดท้ายคือปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และรวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ด้วย (Silander, 2019) หากยกตัวอย่างสถานการณ์การกีดกันทางสังคมที่โหดร้ายรุนแรง อาทิ ในอดีตเกิดปรากฏการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวอะบอริจินจากคนผิวขาวที่ประเทศออสเตรเลียซึ่งถือเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ หรือการเกิดความขัดแย้งที่ประเทศรวันดาระหว่าง 2 เผ่า คือ ฮูตูและตุตซี ในการแย่งอำนาจการปกครอง ฝ่ายฮูตูมีเป้าหมายสังหารกลุ่มฮูตูที่เป็นกลางและชาวตุตซีและทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นจำนวนมาก พร้อมกับการสร้างวาทกรรมการเกลียดชังเพื่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างถึงที่สุด (Panyamee, 2021)

นอกจากนั้นนักวิชาการยังให้ความสำคัญที่นำแนวคิดการกีดกันทางสังคมมาแทนที่แนวคิดความยากจน (Rawal, 2008) หรือใช้อธิบายถึงปรากฏการณ์ความยากจนใหม่ที่เกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการเข้าไม่ถึงแหล่งที่มาของรายได้ และการขาดแคลนปัจจัยการผลิต ด้านสังคมมุ่งไปในเรื่องการที่ปัจเจกบุคคลไม่เชื่อมโยงกับสถาบันทางสังคม ด้านการเมือง มุ่งไปในประเด็นความไม่เท่าเทียมในกลุ่มคนที่ไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพ ซึ่งอาจเกิดการไม่ถูกยอมรับเข้ากับสังคมกระแสหลัก การเลือกปฏิบัติของสถาบันสำคัญของสังคมที่ประชาชนต้องพึ่งพา เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล รวมถึงการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและการผูกผลประโยชน์ทางการเมืองเอื้อต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการกีดกันทางสังคม เป็นแนวคิดที่มีความหมายเชิงลบ นั่นคือการแสดงออกถึงการแตกหัก การแบ่งแยก การไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม ดังเช่นในประเทศไทยได้มีการศึกษาตัวชี้วัดเพื่อแบ่งแยกคนจนโดยมีเกณฑ์ใช้วัด อาทิ รายได้และรายจ่าย ทรัพย์สินหรือความสามารถบริโภค หนี้สิน ความจำเป็นพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา การได้รับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การได้รับการยอมรับนับถือ การมีทางเลือกหรือมีโอกาสในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง การมีสิทธิ และจิตวิญญาณ แต่ถึงกระนั้นสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย ปี 2563 ยังคงมีคนจนจำนวนกว่า 4.9 ล้านคน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ซึ่งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าคำว่ายากจน เราสามารถนิยามได้และกำหนดเส้นแบ่งระหว่างคนจนกับคนรวยจากตัวชี้วัดที่กล่าวมาข้างต้นได้อย่างแท้จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงการพยายามส่งเสริมการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้นเท่านั้น

3.2 ความครอบคลุมทางสังคม

ส่วนในแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ได้ปรากฏเด่นชัดในแนวคิดคุณภาพสังคม (Social Quality) โดยถือกำเนิดขึ้นในช่วงปี 2007 นักวิชาการทางฝั่งยุโรปได้ศึกษาคุณภาพสังคมและแบ่งมิติคุณภาพสังคมเป็น 4 มิติเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social Cohesion) และการเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) และดังที่ได้กล่าวมาในบทนำว่า แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในความหมายเชิงบวก นั้นแสดงถึงว่า การใช้แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมภายใต้บริบทที่แตกต่างกันของประชาชนในสังคมทั่วโลกมีความพยายามที่จะให้คนในสังคมมีความสุข มีการกินดีอยู่ดี รู้สึกว่าตนเองเป็นหนึ่งในเดียวกันของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ รวมไปถึงมีส่วนร่วมในสังคมได้ และเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคมได้ (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2553)

วิวัฒนาการของการนิยามแนวคิดนี้ จากแนวคิดการกีดกันทางสังคมที่มีเนื้อหามุ่งเป้าที่ความยากจนเป็นหลัก เน้นมิติทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ต่อมาแนวคิดการรวมกันทางสังคมหรือความครอบคลุมทางสังคมจึงได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมขึ้น กล่าวคือ แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมจะมีเน้นไปยังประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันของคนในสังคม ซึ่งเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นของความครอบคลุมทางสังคมเป็นไปในความหมายทิศทางเชิงบวกมากกว่าแนวคิดการกีดกันทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า ความครอบคลุมทางสังคมเกี่ยวข้องกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งพิจารณาจากการรู้สึกเป็นหนึ่งในเดียวกับสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด สภาพทางเศรษฐกิจ หรือสถานะอื่น ๆ ในสังคม และมีการตั้งข้อสังเกตได้ว่า หากผู้ใดมีความเสี่ยงต่อการถูกกีดกันทางสังคมก็จะเสี่ยงต่อการถูกกีดกันสูงขึ้นพร้อมกับมีคุณลักษณะเฉพาะในกลุ่มนั้น ๆ กล่าวคือกลุ่มคนจะรับรู้รับทราบถึงการเป็นสมาชิกร่วมกัน มีความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน มีกระทำการร่วมกัน รวมทั้งมีวรรณะชาติพันธุ์ และศาสนาเป็นของตนเอง รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องรู้จักกันและมีส่วนร่วมในสังคมต่อกันน้อยมาก (Kabeer, 2006)

องค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมมีการจำแนกไว้อย่างเป็นระบบของนักวิชาการ โดยสามารถพิจารณาได้จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพสังคมเป็นหลัก โดยมีประเด็นเกี่ยวกับ สิทธิพลเมือง ตลาดแรงงาน การบริการ และเครือข่ายทางสังคม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประเด็น ประเด็นย่อย และตัวชี้วัดความครอบคลุมทางสังคม

ประเด็น	ประเด็นย่อย	ตัวชี้วัด
สิทธิพลเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิตามรัฐธรรมนูญและทางการเมือง - สิทธิทางสังคม - สิทธิมนุษยชน - เครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนการของประชากรที่ได้รับสถานะพลเมือง - สัดส่วนของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและผู้ลงคะแนนเลือกตั้ง - สัดส่วนผู้มีสิทธิได้รับบำนาญ - สัดส่วนของประชาชนที่มีสิทธิในการรับคำปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย - สัดส่วนของประชาชนที่เคยถูกกีดกัน - สัดส่วนของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนในรัฐสภา คณะกรรมการบริหารบริษัท และมูลนิธิ
ตลาดแรงงาน	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงการจ้างงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของผู้ว่างงานระยะยาว (12 เดือนขึ้นไป) - สัดส่วนของผู้ทำงานไม่เต็มเวลาหรือผู้ตกงานชั่วคราว
การบริการ	<ul style="list-style-type: none"> - การบริการทางสาธารณสุข - ที่อยู่อาศัย - การศึกษา - การให้ความช่วยเหลือทางสังคม - บริการทางการเงิน - การขนส่งมวลชน - การบริการทางสังคมและวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนผู้ที่ได้รับสิทธิและใช้บริการสาธารณสุขของรัฐ - สัดส่วนผู้ไร้ที่อยู่อาศัย - สัดส่วนการเข้าศึกษาในโรงเรียนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา - สัดส่วนของประชาชนที่ต้องการบริการทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ - ระยะเวลาในการรอรับบริการทางสังคม - สัดส่วนประชากรที่ถูกปฏิเสธการให้สินเชื่อจำแนกตามกลุ่มรายได้ - การเข้าถึงความช่วยเหลือทางการเงินหรือการให้คำปรึกษา - สัดส่วนประชาชนที่เข้าถึงระบบขนส่งมวลชน - ความหนาแน่นในระบบขนส่งมวลชน - จำนวนสนามกีฬาต่อ 10,000 ประชากร

ประเด็น	ประเด็นย่อย	ตัวชี้วัด
เครือข่ายทางสังคม	- เพื่อนบ้าน	- สัดส่วนความถี่ในการติดต่อกับเพื่อนบ้าน
	- เพื่อนฝูง	- สัดส่วนความถี่ในการติดต่อกับเพื่อน
	- ชีวิตครอบครัว	- ความรู้สึกโดดเดี่ยว
		- ระยะเวลาการติดต่อกับเครือข่าย
		- การได้รับความช่วยเหลือแบบไม่เป็นทางการจากครอบครัว

ที่มา: สุรสิทธิ์ วชิรขจร (2553)

4. การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม

ความครอบคลุมทางสังคม สามารถจำกัดนิยามโดยภาพรวม คือ การที่ประชาชนทุกคนรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม โดยไม่แบ่งแยก เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ความเชื่อ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด หรือฐานะเศรษฐกิจหรือสถานะอื่น ๆ (ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี, 2555) ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการได้พยายามจำกัดความของความครอบคลุมทางสังคมเช่นกัน

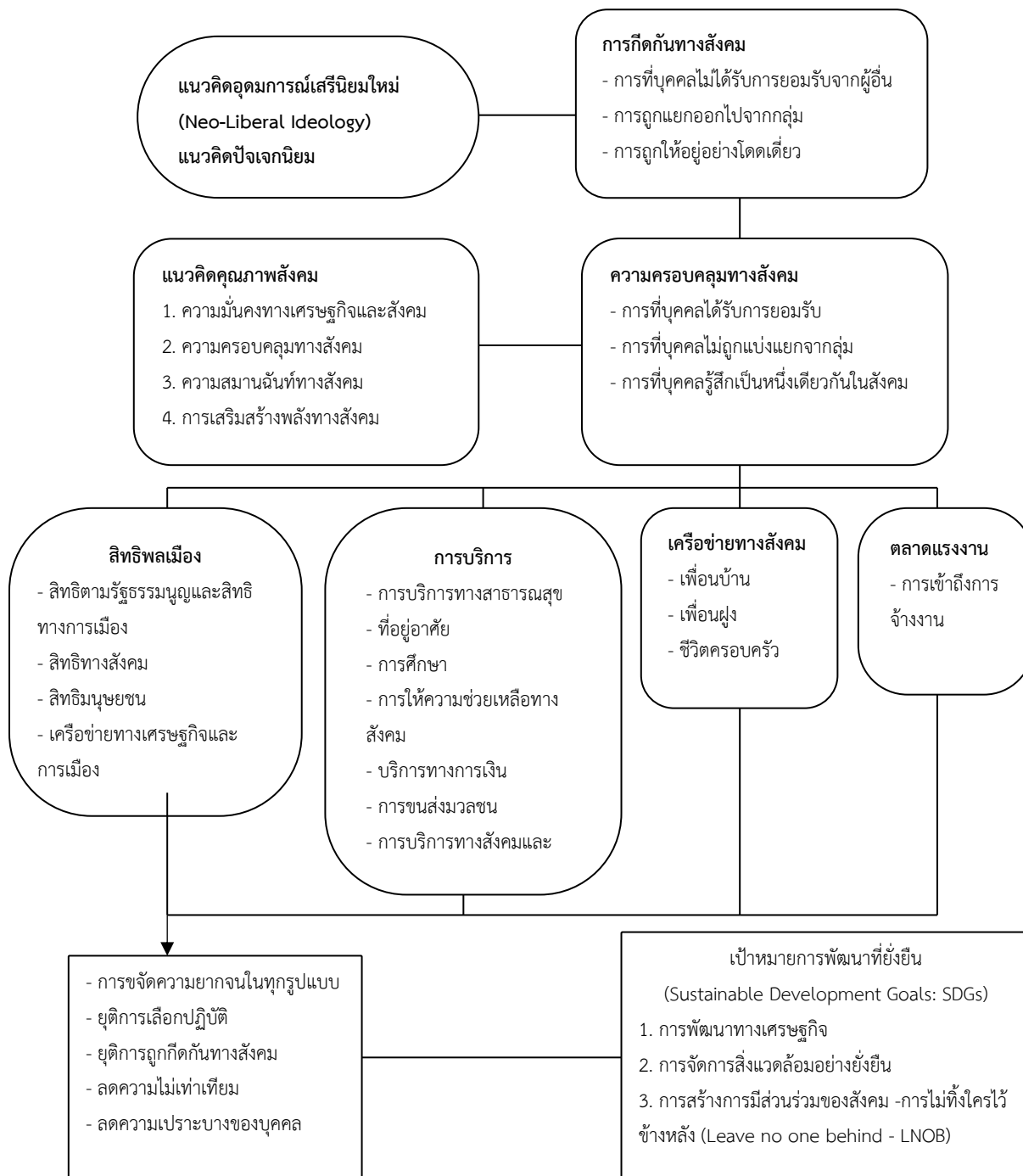
การให้คำจำกัดความจะเป็นไปในทิศทางเชิงบวก กล่าวคือ ความครอบคลุมทางสังคม เป็นการที่ประชาชนต้องสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมได้ เข้ารับบริการทางการเงิน บริการสาธารณสุขได้ และเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นได้ รวมไปถึงการกลับเข้าสู่สังคมหลักของผู้ที่เคยถูกแบ่งแยกทางสังคม เช่น ผู้ป่วย ผู้ที่เคยติดคุก ผู้ที่เคยติดสิ่งเสพติด ผู้คนเหล่านี้ต้องมีสิทธิในฐานะพลเมือง และต้องได้รับการยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้นเพื่อให้สามารถเข้าสู่สังคมกระแสหลักได้ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2553) รวมไปถึงประชาชนในกลุ่มที่ถูกเรียกว่าเหยื่อในการต่อรองของเจ้าหน้าที่รัฐ อาทิ คนชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ บุคคลผู้ประกอบอาชีพอิสระต่าง ๆ ผู้ค้ารายย่อย คนที่เข้าไม่ถึงแหล่งทุน รวมถึงกลุ่มคนที่ทำงานในสถานประกอบการที่ไม่มีการดูแลเรื่องสุขอนามัย กลุ่มคนเหล่านี้ต้องกลับมาเข้าสู่สังคมเพื่อให้ความครอบคลุมทางสังคมเกิดขึ้นได้จริงและสามารถได้รับสวัสดิการที่ควรจะได้รับอย่างเป็นธรรม ให้เป็นไปตามหลักการของความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความเป็นธรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคม (Beck et al., 1997; อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 2553) พร้อมกับไม่ละเว้นการดำเนินการตามสิทธิมนุษยชน ที่ได้กล่าวถึง คัดค้านหรือข่มขู่คือเป้าหมายในการส่งเสริมความเท่าเทียมที่จะเกิดขึ้นในสังคม รวมไปถึงการจ้างงานอย่างเสมอภาค ประชาชนเข้าใจในสิทธิและหน้าที่พลเมืองของประเทศ รวมทั้งต้องมีการป้องกันไม่ให้เกิดการถูกกีดกันทางสังคมเกิดขึ้น รวมไปถึงการร่างกฎหมายที่เป็นธรรมต่อทุกกลุ่มบุคคล (อาแว มะแส, 2553)

จะเห็นได้ว่าการให้นิยามของความครอบคลุมทางสังคมมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมทุกกลุ่มบุคคลในสังคมด้วยการที่ประชาชนถูกยอมรับให้เข้าสู่สังคมกระแสหลัก สามารถเข้าถึงการบริการทางสังคมและสวัสดิการทางสังคม และรู้สึกความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันในทุกความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม

ในขณะเดียวกันเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ภายในปี พ.ศ. 2573 เป้าหมายย่อย 10.2 ได้กล่าวว่า “เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมความครอบคลุมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองสำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ อายุ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด ศาสนา สถานะทางเศรษฐกิจ หรืออื่น ๆ เป็นสิ่งที่สร้างความท้าทายต่อสังคมโลก” ทั้งยังมีคำสัญญาในการเปลี่ยนแปลงด้วยคำว่า “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Leave no one behind - LNOB) ซึ่งแสดงถึงความมุ่งมั่นในการขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ ยุติการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน ลดความไม่เท่าเทียมและความเปราะบางที่ทิ้งผู้คนไว้ข้างหลัง (เกษรภร ศรีจันทร์, 2565) โดยมีพื้นฐานมาจากมาตรฐานเชิงบรรทัดฐานของสหประชาชาติซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของกฎบัตรสหประชาชาติ กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และระบบกฎหมายระดับชาติทั่วโลก ซึ่งในประเทศไทยได้ตอบรับแนวทางการพัฒนาและได้วางแผนงานการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แนวคิดหลักข้อที่ 3 คือ กำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งยังระบุในหมุดหมายที่ 9 ที่ว่า ไทยจะมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม มุ่งพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่และมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม

ดังนั้นแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมที่เป็นแนวคิดในการให้ความสำคัญกับคนทุกคนโดยไม่แบ่งแยกในทุกสถานะ ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สมควรได้รับความเท่าเทียมในการเข้าถึงทุกโอกาสที่เกิดขึ้นในสังคม ได้รับความเป็นธรรมและความเสมอภาคอย่างยุติธรรม ย่อมเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาสังคมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อย่างแท้จริง

โดยผู้เขียนได้สร้างแผนภาพของแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นยิ่งขึ้นดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. การนำไปใช้ประโยชน์

บทความวิชาการนี้เป็นบทความที่ศึกษาถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม ทำให้ทราบถึงแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่มุมมองของความเป็นมา ค่านิยม องค์ประกอบ ความเชื่อมโยงกับแนวคิดการกีดกันทางสังคม และเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอันเป็นหัวใจของการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่นักวิชาการ หน่วยงาน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ที่กำลังพยายามขับเคลื่อนการดำเนินการการพัฒนาสังคมตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะสามารถนำประโยชน์ที่ได้รับวางแผนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ตรงเป้าหมายพร้อมกับมีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน พร้อมทั้งสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และเสมอภาค

6. สรุป

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมเป็นการผสมผสานพลังของแนวคิดเชิงบวกสู่การพัฒนาสังคมในยุคใหม่ ที่มีพื้นฐานแนวคิดคือ “การรวมกัน” มากกว่า “การแยกกัน” ให้กับคนในสังคม คนทุกคนต้องได้รับสิทธิ โอกาส การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อย่างแท้จริงภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนดด้วยความเป็นธรรม โดย “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ซึ่งหากทั่วโลกสามารถกำหนดกรอบนโยบายและดำเนินการได้อย่างสำเร็จ ย่อมทำให้คนในสังคมรู้สึกถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตนเองและผู้อื่น ส่งผลต่อการเคารพสิทธิกันและกัน พร้อมทั้งเป็นพลังผลักดันการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ความแตกต่างในแต่ละบริบทของประเทศให้เกิดรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (2564, 1 มีนาคม). *สุโลกที่ดีกว่าเดิมในปี 2030 ด้วยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. The101.world. <https://www.the101.world/chol-bunnag-interview/>
- เกษราภร ศรีจันทร์. (2565, 8 สิงหาคม). *ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เป็นแค่ความหวังหรือเป็นจริงได้*. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). <https://www.hrdi.or.th/articles/Detail/1539>
- ชล บุนนาค, ณิชวีคม พันธวงค์ภักดี, อรรถเศรษฐ์ จริยธรรมานุกูล, ธีรดา เวียงเกต, และณรงค์ ชุมสุพรรณวารีย์. (2562). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move) ปี 2*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).
- ชัยพร พิบูลศิริ. (2551). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน. *วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์*, 48(1), 57-84.

- ถวิลวดี บุรีกุล. (2553). คุณภาพสังคมในประเทศไทย. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 12* (น. 115-146). สถาบันพระปกเกล้า.
- ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี. (2555). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. คลังปัญญา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. <http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/2098>
- ปรียานุช ธรรมปิยา และผานิต เกิดโชคชัย. (2562). *สืบสานสู่ปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย*. ส. พิจิตรการพิมพ์.
- สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ. (2556). *อนาคตที่เราต้องการ (The future we want): คำแปลเอกสารผลลัพธ์การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development: Rio+20)*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563*. https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/04/article_20211018102530.pdf
- สุรสิทธิ์ วชิรขจร. (2553). คุณภาพสังคม: จากยุโรปสู่ประเทศไทย. *วารสารพัฒนาสังคม*, 12(1), 16-45.
- อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (2553). *ปาฐกถาหน้าเรื่อง คุณภาพสังคมคุณภาพประชาธิปไตย* [ปาฐกถา]. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 12*, สถาบันพระปกเกล้า, นนทบุรี.
- อาแว มะแส. (2553). บทบาทของกิจกรรมร่วมในการเสริมสร้างคุณภาพสังคมในชุมชนชนบทไทย: วิเคราะห์กรณีของ 2 ชุมชนในภาคใต้. *วารสารร่วมพฤษภ*, 29(1), 10-38.
- Beall, J. (2002). Globalization and social exclusion in cities: Framing the debate with lessons from Africa and Asia. *Environment and urbanization*, 14(1), 41-51.
- Beck, W., Maesen, L V. D., & Walker, A. (1997). *The social quality of Europe*. Policy Press.
- Hickey, S., & du Toit, A. (2007). *Adverse incorporation, social exclusion and chronic poverty (CPRC Working Paper 81)*. Chronic Poverty Research Centre, University of Manchester.
- International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. (1980). *World conservation strategy: Living resource conservation for sustainable development*. <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/WCS-004.pdf>
- Kabeer, N. (2006). *Social exclusion and the MDGs: the challenge of “durable inequalities” in the Asian context*. Institute of Development Studies.

- Kabeer, N. (2006). Poverty, social exclusion and the MDGs: The challenge of “durable inequalities” in the Asian context. *IDS Bulletin*, 37(3), 64-78.
- Levitas, R. (2005). *The inclusive society?: Social exclusion and New Labour* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
- Panyamee, T. (2021). *A struggle for getting free from social exclusion of tribe-war volunteers: A case study of Ban Khiangfa of Sa Doe Phong subdistrict in Khao Kho district of Phetchabun province*. [Unpublished doctoral dissertation]. National Institute of Development Administration.
- Rawal, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161-180.
- Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M., Messner, D., Nakicenovic, N., & Rockstrom, J. (2019). Six transformations to achieve the Sustainable Development Goals. *Nature sustainability*, 2(9), 805-814.
- SDG Move Team. (2023). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. SDG Move. <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>
- Silander, D. (2019). The European Commission and Europe 2020: Smart, sustainable and inclusive growth. In D. Silander & B. Brigovscek (Eds.), *Smart, sustainable, and inclusive growth* (pp. 12–35). Edward Elgar Publishing.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5-6), 531-578.
- Tomislav, K. (2018). The concept of sustainable development: From its beginning to the contemporary issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 21(1), 67-94.
- Unit, S. E., & Britain, G. (2001). *Preventing social exclusion*. Cabinet Office.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425-452.